

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ З ООП В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Васьківська Ірина

старший викладач

Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

Загребельна Олександра

здобувачка вищої освіти магістерського рівня

за спеціальністю 016 Спеціальна освіта

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

На сьогоднішній день, відповідно до положень Конвенції ООН, процес інклюзивної освіти набуває все більшого значення як фундаментальна складова забезпечення права кожної дитини на навчання в рівних умовах. Діти з особливими освітніми потребами мають право не тільки навчатися зі своїми однолітками, але й отримувати ефективну психосоціальну підтримку, що забезпечує їхню успішну адаптацію, соціалізацію та попередження небажаних форм поведінки [2].

На разі, проблематика девіантної поведінки дітей з особливими освітніми потребами у контексті інклюзивної освіти стає дедалі актуальнішою.

Девіантна поведінка – це будь-яка дія чи бездіяльність особистості, яка суперечить загальноприйнятим нормам, правилам, очікуванням суспільства. Це і вчинки пов'язані з порушенням закону, моральних принципів, соціальних та культурних норм [3].

Девіантна поведінка проявляється в різних формах:

1. Агресивна поведінка: фізична чи психологічна агресія, насильство.
2. Антисоціальна поведінка: крадіжки, хуліганство, вандалізм.
3. Адиктивна поведінка: алкоголізм, наркоманія, ігрова залежність.
4. Сексуальні девіації: педофілія, сексуальні домагання тощо.
5. Релігійні девіації: екстремізм, культ.
6. Політичні: тероризм, повстання.

Девіантна поведінка серед дітей та підлітків є складним психолого-соціальним явищем, що формується під впливом індивідуальних та навколишніх чинників. На думку деяких дослідників (І. Бех, Т. Сак, А. Бандура), поведінкові порушення не виникають раптово, а є наслідком порушення гармонійної взаємодії між особистістю та соціумом. Діти з ООП можуть бути більш схильні до девіантної поведінки через особливості психофізичного розвитку, труднощі

комунікації, навчанні, адаптації, низьку самооцінку та недостатню підтримку з боку соціуму [3].

Проте якщо вчасно зреагувати та надати психосоціальну підтримку дітям з ООП, це може не лише попередити виникнення проявів девіантної поведінки, але й сприятиме розвитку у дітей позитивної «Я-концепції», формуванню навичок саморегуляції, ефективної комунікації та якісної взаємодії з навколишнім середовищем [1].

В даному контексті психосоціальна підтримка розглядається як цілісна система заходів, які направлені на створення безпечного, доброзичливого освітнього середовища, що забезпечує комфортну атмосферу, розвиток адаптивних соціальних навичок і підвищення стресостійкості. Впровадження підтримки передбачає співпрацю психолога, соціального педагога, вчителя, асистента вчителя, батьків – себто всієї команди психолог-педагогічного супроводу [4].

Тому важливо дотримуватися принципу системності для того, щоб забезпечити оптимізацію мікроклімату в інклюзивному класі. Крім цього важливим аспектом є розвиток емпатії, толерантності та поваги до інших у всіх учасників освітнього процесу. Тому профілактика девіантної поведінки стає важливим етапом корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, що впроваджується у повсякденну педагогічну практику [5].

Тема психосоціальної підтримки дітей з ООП та профілактики девіантної поведінки є актуальною в роботах низки українських науковців: А. Колупаєва, В. Бондар, Т. Сак, І. Бех, Н. Софій, О. Хохліна, О. Чеботарьова, О. Васильєва, Г. Лактіонова та інші [2].

Зазначимо, що діти з ООП часто стикаються з дискримінацією, ізоляцією, непорозумінням, булінгом з боку однолітків. Через це в них спостерігається емоційна напруга, тривожність, почуття самотності, що може провокувати деструктивні або агресивні реакції. Саме тому девіантна поведінка може виступати як спроба самозахисту або способом привернути увагу дорослих.

Психосоціальна підтримка виступає основним інструментом профілактики девіантної поведінки, оскільки спрямована на створення умов для емоційного благополуччя, позитивного соціального досвіду та розвитку адаптивних форм поведінки. Провідними завданнями підтримки є формування в дитини відчуття безпеки, довіри, позитивної самооцінки, розвиток навичок ефективної комунікації та саморегуляції. Важливу роль у даному процесі відіграють вчителі, психолог, соціальний педагог, асистент вчителя та батьки дитини, які мають діяти злагоджено, реалізуючи єдину стратегію підтримки дитини [1].

Крім індивідуальної допомоги дитині, психосоціальна підтримка має бути спрямована на формування сприятливого соціально-психологічного клімату в класі. Вона передбачає створення атмосфери взаємоповаги, толерантності, емпатії та мінімізує рівень відчуження та поведінкових порушень [2].

Отже, психосоціальна підтримка дітей з ООП має комплексний характер та реалізується через поєднання психологічних, педагогічних та соціальних підходів. Її основна мета створення умов, за яких учень зможе не тільки

адаптуватися до шкільного середовища, а й відчувати свою значущість, безпеку та підтримку. Тому можна виокремити наступні напрями роботи: діагностичний, корекційно-розвивальний, профілактичний та консультативно-просвітницький [4].

Діагностика девіантної поведінки передбачає систематичне відстеження психоемоційного стану, рівня соціальної адаптаційних та особливостей міжособистісної взаємодії дітей з ООП. Отриманні результати дають можливість діагностувати потенційні ризики девіантної поведінки на ранніх етапах і розробити індивідуальну програму підтримки.

Корекційно-розвивальний напрям роботи полягає в проведенні психологічних тренінгів, арттерапевтичних занять, ігрових методик, що направлені на розвиток емоційного інтелекту, самоконтролю, емпатії та навичок конструктивного спілкування. Важливо, щоб такі заходи проводились системно, із залученням педагогів, асистентів та батьків.

Профілактика запобігання девіантної поведінки характеризується формуванням безпечного освітнього середовища, яке мінімізує фактори ризику — булінг, соціальну ізоляцію, дискримінацію. Основними видами роботи в даному етапі є програми розвитку толерантності, вправи на згуртування колективу, рольові ігри, спільні творчі проекти. Психологічна атмосфера у класі має базуватися на прийнятті, взаємоповазі та позитивному підкріпленні.

Напрямок консультативно-просвітницький спрямований на фахівців, які працюють з дітьми з ООП та батьків. Оскільки саме вони потребують додаткових знань щодо особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Види робіт, які передбачають в межах роботи в даному напрямку, це консультації, тренінги, круглі столи. Вони допомагають підвищити рівень психолог-педагогічної компетентності дорослих, зменшити емоційне напруження і формувати єдину стратегію підтримки дитини.

Таким чином, психосоціальна підтримка є одним з найефективніших засобів профілактики девіантної поведінки учнів з ООП в інклюзивному освітньому середовищі. Вона забезпечує не тільки стабільність реакцій дитини, але й в загальному покращує якість освітнього процесу. В перспективі важливо дослідити та розробити інтегровані моделі психосоціальної підтримки, що буде поєднувати педагогічні, психологічні та соціальні стратегії впливу, крім цього розширити практики взаємодії між освітнім закладом, родиною та громадою в системі інклюзивної освіти.

Список використаних джерел

1. Козирєв М. П. Девіантна поведінка як соціально-психологічне явище та її профілактика. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2016. Вип. 1. С. 28–39.
2. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти : Навч.-метод. посіб. Київ : А. С. К., 2012. 308 с.
3. Лелик Х. Психологічні особливості девіантної поведінки особистості підліткового віку. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2019. № 1. С. 171–178.

4. Прохоренко Л. І. Психологічний супровід дітей з особливими потребами та їхніх родин в умовах кризових викликів. Herald of the national academy of educational sciences of ukraine. 2021. Т. 3, № 1.
5. Філоненко Л. А. Соціально-психологічні основи профілактики девіантної поведінки дітей підліткового віку. Київ: Ін-т психології ім. Г. Костюка НАПН Укр. 2022.